

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
Харківський національний університет внутрішніх справ

**ПОПЕРЕДЖЕННЯ ЗЛОЧИНІВ СУБ'ЄКТАМИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ**

Матеріали науково-практичної конференції
(Харків, 17 грудня 2010 р.)

Харків 2010

УДК [343.102:343.85] (4(063))
ББК 67.9(4)611.31я431
П 57

Оргкомітет конференції:

Марков В. В. – заступник начальника з навчальної та методичної роботи навчально-наукового інституту підготовки фахівців кримінальної міліції (голова);
Шендрик В. В. – начальник кафедри оперативно-розшукової діяльності навчально-наукового інституту підготовки фахівців кримінальної міліції (заступник голови);
Федосова О. В. – старший науковий співробітник відділу організації наукової роботи (секретар);
Копаниця О. В. – начальник відділу ресурсного забезпечення;
Потопальський В. С. – начальник відділу фінансового забезпечення та бухгалтерського обліку;
Білоус П. О. – начальник редакційно-видавничого відділу;
Святокум І. О. – науковий співробітник відділу організації наукової роботи

Друкується відповідно до розпорядження ХНУВС від 19.10.2010 № 145

П 57 **Попередження** злочинів суб'єктами оперативно-розшукової діяльності :
матеріали наук.-практ. конф. (Харків, 17 грудня 2010 р.) / МВС України, Харк.
нац. ун-т внутр. справ. – Х. : ХНУВС, 2010. – 248 с.

УДК [343.102:343.85] (4(063))
ББК 67.9(4)611.31я431

*Матеріали викладені в авторській редакції з незначними
коректорськими правками. Відповідальність за точність поданих
фактів, цитат і прізвищ несуть автори.*

© Харківський національний університет внутрішніх справ, 2010

ПОПЕРЕДЖЕННЯ ЗЛОЧИНІВ ПРАЦІВНИКАМИ ОПЕРАТИВНОЇ СЛУЖБИ

Питаннями оперативно-розшукового попередження займалися і продовжують займатися ряд науковців, серед яких можна виділити Козаченка І. П., Глушкова В. О., Джужу О. М., Кондратьєва Я. Ю., Кальмана О. Г., Лекаря А. Г., Алексєєва А. І., Дидоренка Є. А., Овчинського С. С. та інших, але це питання в діяльності оперативних підрозділів є новим напрямом дослідження і залишається ще недостатньо вивченим.

У курсі кримінології, попередження злочинів – це особливий вид соціального управління, який покликаний забезпечити безпеку правоохоронних цінностей і полягає у розробці та здійсненні спеціальних заходів щодо виявлення й усунення детермінанту злочинності (тобто чинників (факторів) у різних сферах і на різних рівнях суспільного життя, що обумовлюють злочинність), а також справляння запобіжного впливу на осіб, схильних до протиправної поведінки.

О. М. Джужа під попередженням злочинів розуміє систему соціальних і правових заходів, спрямованих на усунення причин та умов скоєння злочинів, якій належить провідна роль у запобіганні та ліквідації злочинності.

У навчальному посібнику «Оперативно-розшукова діяльність» вказується: «Попередження злочинів – досить складна діяльність, про що свідчить і сама термінологія. Так, слово «попередження» з грецької означає «попереджувальний, запобіжний». Крім термінології «попередження злочинів», часто використовуються і такі терміни, як «профілактика», «запобігання», «припинення».

Ефективність попереджувальної діяльності певною мірою залежить від правильного розуміння її сутності. Одні вчені вважають наведені терміни такими, які збігаються за змістом; інші: вони близькі за смисловим значенням; деякі, що найзагальнішим і широкозастосовуваним є термін «запобігання». © Войтович Н. Ф., 2010. Кількість термінів, які охоплює всі сфери, види і рівні боротьби із злочинністю. Існують й інші терміни, які слухно означаються необхідність розвитку єдиної мови кримінології, її понятійного апарату. Це дуже складне завдання, але вже нині можна наполягати на однаковому вживанні наведених термінів, а також на додержанні їх субординації і взаємовідношенні.

Уточнення визначень і термінів, які стосуються попереджувальної діяльності, дає можливість ефективніше і правильно організувати роботу всіх її суб'єктів. Зазначене дає підстави зробити висновок: кожен працівник правоохоронних органів повинен мати чітке уявлення про співвідношення понять «попередження», «профілактика», «запобігання» і «припинення».

На працівників оперативних підрозділів, в тому числі і оперативної служби, покладаються завдання по виявленню, попередженню, припиненню, розкриттю тяжких та особливо тяжких злочинів.

Поняття злочину передбачено ст. 11 Кримінального кодексу України. Також в даному Законі розділяється три стадії вчинення злочину: готування на злочин, замах на злочин, закінчений злочин.

Що стосується класифікації злочинів в залежності від ступеня тяжкості, то чинний Кримінальний кодекс в статті 12 дає визначення таких злочинів.

Що стосується ж понять виявлення, попередження, припинення, розкриття таких злочинів, то тут виникають труднощі про чітке уявлення про виконання своїх функцій оперативним працівником.

Працівники оперативної служби здійснюють діяльність за допомогою наступних методів:

- візуальне спостереження;
- оперативна установка;
- розвідувальний пошук.

У кримінальному праві чітко визначені поняття незакінченого та закінченого злочину, тому дії співробітників відділів візуального спостереження та оперативної установки відповідають діям, що охоплюються поняттям «запобігання» та «припинення». В інтересах суспільства найдоцільніше не допустити особу до вчинення злочину. Тому особливо важливим щодо цього є виявлення злочинного умислу, який розуміють як вираження зловні – словесно, письмово або через вчинення конкретних дій – наміру особи скоїти злочин. Формування такого наміру є суто внутрішнім психологічним процесом, який не завжди відомий оточуючим. За кримінальним законом, намір вчинити злочин, який став відомий стороннім (тобто виявлення умислу), не тягне кримінальної відповідальності. Питання про останню за умисний злочин постає зі стадії вчинення приготувальних дій, яка вважається початковою стадією умисного злочину. Не зважаючи, що законодавство не передбачає притягнення особи до кримінальної відповідальності за виявлення умислу, це не може у будь-якій мірі бути підставою для невизнання його стадією розвитку злочинної діяльності. Тому що істинні знання про об'єкт можуть бути отримані лише у точно визначеній послідовності. У зв'язку з цим теорія наукового пізнання з необхідністю виступає як закономірний процес.

Процес формування умислу не повинен перейти до реалізації злочинної діяльності. Не допустити цього покликана профілактична діяльність, під якою розуміють діяльність державних органів, громадських організацій, формувань і окремих громадян з виявлення і усунення причин злочинів та умов, які їм сприяють, а також вжиття відповідних заходів до конкретних осіб для подолання або нейтралізації їх негативних поглядів, звичок, нахилів.

Готування до злочину може проявлятися в діях, які потребують недопущення, шляхом виявлення осіб, які мають намір вчинити злочин, і вжиття до них передбачених законом заходів з одночасним виявленням і усуненням причин, під впливом котрих у них склалася антисуспільна поведінка, що відповідає поняттю запобігання злочину.

При замаху на злочин необхідно перешкоджання продовжуванню вже початого злочину і вжиття до осіб, які посягали, заходів (у тому числі кримінально-правових), а також вияв і усунення конкретних причин, під впливом яких у них склалася антисуспільна установка, і умов, що сприяють реалізації злочинного наміру, слід розуміти як припинення злочину.

Чим ефективніше буде здійснюватися профілактика, тим менше доведеться витратити зусиль і коштів на запобігання, припинення, а при вчиненні – на розкриття і розслідування злочинів, тим більше звужуватиметься сфера застосування кримінальних покарань. Тому профілактика є найбільш результативним та гуманним шляхом боротьби зі

злочинністю.

Як готуванню так і замаху на злочин притаманні прихованість, таємність. Звідси – попереджувальна діяльність повинна мати аналогічний характер. Таким чином, для досягнення найефективніших результатів профілактики злочинів необхідно виявити злочинний умисел оперативно-розшуковим шляхом. Оперативне установлення підготовки і початку вчинення злочину (злочинного замаху чи злочинного умислу) дозволяє державним органам і громадськості попередити злочин, покласти йому край у початкових стадіях або запобігти чи зменшити заподіяння фактичної шкоди. Кожна стадія розвитку злочину потребує від суб'єктів попереджувальної діяльності своїх, таких, що відрізняються від інших, методів і заходів, щоб не допустити вчинення злочину. Вони досить різноманітні як за характером, так і за тактикою застосування.

Так, під час проведення візуального спостереження або оперативної установки, працівник, який діє в умовах конспірації, може виявити злочинні наміри особи, викласти їх у відповідних документах, які необхідно передати в інші служби та підрозділи, що буде гарантією успішного попередження злочинності.

Як вже зазначалось, профілактика є найбільш ефективним шляхом боротьби зі злочинністю. В зв'язку з цим Кабінетом міністрів України розроблений проект постанови «Про затвердження Державної програми профілактики правопорушень на період до 2015 року». Дана програма спрямована на удосконалення нормативно-правової бази з питань правоохоронної діяльності, застосування інших дієвих заходів, серед яких є обладнання громадських місць системами візуального спостереження за дотриманням правопорядку та безпекою громадян, що суттєво може допомогти підрозділам оперативної служби в боротьбі зі злочинністю та виконанню завдань, які на неї покладаються.

Одержано 08.12.2010